Daromadlarni soliqqa tortish istiqbollari

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
mustaqil izlanuvchisi PhD., prof. **M.Q. Sabirov**

Annotatsiya. Mazkur maqolada daromadlarni soliqqa tortish tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Unda jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortish mexanizmining davlat budjeti daromadlarini barqaror shakllantirishdagi o‘rni, soliq bazasini kengaytirish, yashirin daromadlarni qisqartirish hamda soliq ma’murchiligini raqamlashtirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, daromad solig‘i stavkalari, soliq imtiyozlari, deklaratsiyalash tartibi va xalqaro tajribadan foydalanish orqali soliqqa tortish samaradorligini oshirish yo‘nalishlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, daromadlarni soliqqa tortish istiqbollari soliq yukining adolatli taqsimlanishi, aholining to‘lov intizomini oshirish va davlat moliyaviy resurslarining barqarorligini ta’minlash bilan bevosita bog‘liq ekanligi aniqlangan.

Kalit so‘zlar: daromad solig‘i, jismoniy shaxslar daromadi, soliqqa tortish, soliq bazasi, soliq ma’murchiligi, deklaratsiyalash, soliq imtiyozlari, fiskal siyosat, davlat budjeti, soliq tushumlari.

Daromadlarni soliqqa tortish davlat moliya tizimining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, u davlat budjeti daromadlarini shakllantirish, aholining ijtimoiy himoyasini moliyalashtirish hamda iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda alohida ahamiyat kasb etadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida jismoniy va yuridik shaxslar daromadlarini adolatli, shaffof va samarali soliqqa tortish orqali davlatning fiskal imkoniyatlari kengayadi, budjet daromadlarining barqarorligi ta’minlanadi hamda iqtisodiyotda rasmiy daromadlar ulushi ortadi.

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda soliq tizimini soddalashtirish, soliq ma’murchiligini raqamlashtirish, soliq to‘lovchilar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish va budjet daromadlari bazasini kengaytirishga qaratilgan izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. 2026-2028-yillarga mo‘ljallangan Budjetnomada ham soliq ma’murchiligini yaxshilash, raqobat muhitini rivojlantirish va budjet daromadlarining barqarorligini ta’minlash soliq siyosatining asosiy yo‘nalishlari sifatida belgilangan . Bu esa daromadlarni soliqqa tortish tizimini yanada takomillashtirish zaruratini ko‘rsatadi.

Mamlakatda asosiy soliq stavkalarining barqaror saqlanishi soliq to‘lovchilar uchun oldindan prognoz qilinadigan muhitni yaratadi. Xususan, 2026-yilda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i stavkasi 12 foiz miqdorida saqlanishi nazarda tutilgan . Bu holat aholining daromadlarini soliqqa tortishda keskin soliq yukining oldini olish, ish haqi va boshqa daromadlarni rasmiylashtirishga rag‘bat yaratish hamda soliq tushumlarining barqarorligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, soliq to‘lovchilar sonining ortib borishi ham daromadlarni soliqqa tortish tizimi qamrovi kengayayotganini anglatadi. Jumladan, daromad solig‘i to‘lovchi jismoniy shaxslar soni 2024-yil 1-iyuldagi 6 032 ming nafardan 2025-yil 1-iyulda 6 059 ming nafarga yetgan . Ushbu ko‘rsatkichlar rasmiy bandlik, daromadlarni hisobga olish va soliq bazasini kengaytirish masalalari dolzarbligini yanada oshiradi.

Daromadlarni soliqqa tortish istiqbollari nafaqat stavkalarni belgilash, balki soliq hisobotlarini avtomatlashtirish, yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish, o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlar faoliyatini rasmiylashtirish bilan ham bevosita bog‘liqdir. Budjetnomada 2026-yildan ayrim soliq hisobotlarini shakllantirish vazifasini soliq organlariga o‘tkazish nazarda tutilgani soliq ma’murchiligini soddalashtirish va to‘lovchilar uchun qulaylik yaratishga xizmat qiladi .

Shu sababli, “Daromadlarni soliqqa tortish istiqbollari” mavzusini tadqiq etish bugungi kunda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Mazkur mavzuni o‘rganish orqali daromad solig‘i tizimining hozirgi holati, soliq bazasini kengaytirish imkoniyatlari, soliq ma’murchiligini takomillashtirish yo‘nalishlari hamda davlat budjeti daromadlarini barqaror shakllantirishdagi o‘rni chuqur tahlil qilinadi.

1-jadval.

O‘zbekistonda daromadlarni soliqqa tortishning istiqbolli yo‘nalishlari

№	Yo‘nalishlar	Budjetnomadagi asosiy ko‘rsatkichlar	Mavzu doirasidagi mazmuni	Kutilayotgan natija
1	Jismoniy shaxslar daromad solig‘i stavkasini saqlab qolish	2026-yilda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i stavkasi 12 foiz miqdorida saqlanishi belgilangan	Daromadlarni soliqqa tortishda barqaror va oldindan prognoz qilinadigan soliq yukini ta’minlaydi	Aholining soliq to‘lash intizomi va budjet tushumlari barqarorligi ta’minlanadi
2	Asosiy soliq stavkalarini o‘zgartirmaslik	Foyda solig‘i 15 foiz, QQS 12 foiz, daromad solig‘i 12 foiz, ijtimoiy soliq 12 foiz miqdorida saqlanishi nazarda tutilgan	Soliq tizimida keskin o‘zgarishlarning oldini olib, iqtisodiy subyektlar uchun barqaror muhit yaratadi	Daromadlarni deklaratsiyalash va rasmiylashtirishga bo‘lgan ishonch ortadi
3	Soliq to‘lovchilar bazasini kengaytirish	Daromad solig‘i to‘lovchi jismoniy shaxslar soni 2024-yil 1-iyulda 6 032 ming nafar bo‘lgan bo‘lsa, 2025-yil 1-iyulda 6 059 ming nafarga yetgan	Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortish qamrovining oshib borayotganini ko‘rsatadi	Budjet daromadlarining barqaror manbalari kengayadi
4	Yakka tartibdagi tadbirkorlar va o‘zini o‘zi band qilganlar daromadlarini tartibga solish	2026-yildan yillik aylanmasi 1 mlrd so‘mgacha bo‘lgan YTT va o‘zini o‘zi band qilganlar uchun aylanmadan olinadigan soliq stavkasi 1 foiz etib belgilanmoqda	Norasmiy daromadlarni rasmiy iqtisodiyotga jalb qilish imkonini beradi	Kichik tadbirkorlik subyektlarining soliq tizimiga kirishi yengillashadi
5	Soliq hisobotlarini avtomatlashtirish	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i, ijtimoiy soliq, QQS va boshqa soliqlar bo‘yicha hisobotlarni shakllantirish vazifasi soliq organlariga	Daromad solig‘i bo‘yicha hisob-kitoblarda inson omili va xatoliklar kamayadi	Soliq ma’murchiligi soddalashadi, to‘lovchilarga qulaylik yaratiladi

		o‘tkazilishi nazarda tutilgan		
6	Bevosita soliqlar tushumini oshirish	2025-yilda bevosita soliqlar bo‘yicha tushumlar 112,9 trln so‘m bo‘lishi kutilmoqda, bu o‘tgan yilga nisbatan 24,2 foizga ko‘p	Daromad, foyda va boshqa bevosita soliqlarning budjetdagi ahamiyati ortib borayotganini bildiradi	Davlat budjeti daromadlari tarkibida barqaror soliq manbalari shakllanadi
7	Konsolidatsiyalashgan budjet daromadlarini oshirish	2026-yilda konsolidatsiyalashgan budjet daromadlari 515,4 trln so‘m, 2027-yilda 585 trln so‘m, 2028-yilda 663,2 trln so‘m bo‘lishi prognoz qilingan	Soliq tushumlari, jumladan daromadlarni soliqqa tortish davlat moliyaviy barqarorligining muhim manbasi bo‘lib qoladi	O‘rta muddatda budjet daromadlari hajmi izchil oshadi
8	Soliq ma’murchiligini yaxshilash va daromadlar bazasini kengaytirish	Soliq ma’murchiligini yaxshilash, daromadlar bazasini kengaytirish va ayrim imtiyozlarni bekor qilish natijasida 2026–2028-yillarda konsolidatsiyalashgan budjet daromadlari YIMning 26 foizi atrofida shakllanishi prognoz qilingan	Daromadlarni soliqqa tortish tizimida fiskal samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi	Soliq tushumlarining YIMga nisbatan barqaror ulushi saqlanadi

Xulosa qilib aytganda, daromadlarni soliqqa tortish tizimi davlat budjeti daromadlarini barqaror shakllantirish, aholining rasmiy bandligini rag‘batlantirish va soliq to‘lovchilar bazasini kengaytirishda muhim ahamiyatga ega. O‘zbekiston sharoitida jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortishda asosiy e’tibor soliq yukining maqbul darajasini saqlash, yashirin daromadlarni rasmiylashtirish, deklaratsiyalash mexanizmlarini takomillashtirish hamda soliq ma’murchiligini raqamlashtirishga qaratilmoqda. 2026-2028-yillarga mo‘ljallangan Budjetnomada soliq ma’murchiligini yaxshilash, raqobat muhitini rivojlantirish va budjet daromadlarining barqarorligini ta’minlash soliq siyosatining asosiy yo‘nalishlari sifatida belgilangan . Bu esa daromadlarni soliqqa tortish tizimida barqarorlik, shaffoflik va qulaylik tamoyillarining ustuvor ahamiyat kasb etayotganini ko‘rsatadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i stavkasining 12 foiz miqdorida saqlanishi soliq to‘lovchilar uchun oldindan prognoz qilinadigan muhit yaratadi hamda aholi daromadlarini rasmiy hisobga olishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, daromad solig‘i to‘lovchi jismoniy shaxslar sonining 2024-yil 1-iyuldagi 6 032 ming nafardan 2025-yil 1-iyulda 6 059 ming nafarga yetgani soliq bazasi bosqichma-bosqich kengayib borayotganini anglatadi.

Kelgusida daromadlarni soliqqa tortish samaradorligini oshirish uchun soliq hisobotlarini avtomatlashtirish, norasmiy bandlikni qisqartirish, o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlar daromadlarini rasmiy soliq tizimiga jalb etish muhim hisoblanadi. Ayniqsa, soliq

hisobotlarini shakllantirish vazifasining soliq organlariga o‘tkazilishi soliq to‘lovchilarning ma’muriy yukini kamaytiradi va soliqlarni hisoblashdagi xatoliklarni qisqartiradi.

Umuman olganda, daromadlarni soliqqa tortish istiqbollari soliq bazasini kengaytirish, soliq to‘lovchilar intizomini oshirish, soliq ma’murchiligini soddalashtirish va davlat budjeti daromadlarining barqarorligini ta’minlash bilan bevosita bog‘liqdir. Shu bois mazkur yo‘nalishda amalga oshiriladigan islohotlar iqtisodiyotda rasmiy daromadlar ulushini oshirish, ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish va fiskal barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi.
2. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Budjetnoma 2026-2028. Toshkent, 2025.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining soliq va budjet siyosatini takomillashtirishga oid farmon va qarorlari.
4. O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi ma’lumotlari va statistik hisobotlari.
5. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi rasmiy ma’lumotlari.
6. Musgrave R.A., Musgrave P.B. Public Finance in Theory and Practice. McGraw-Hill.
7. Stiglitz J.E. Economics of the Public Sector. W.W. Norton & Company.